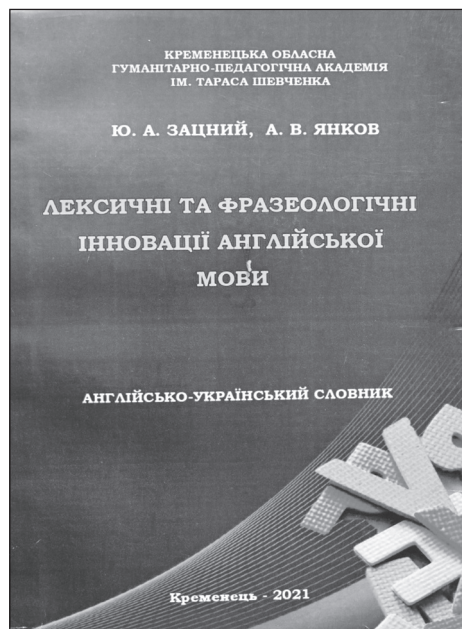

Денис ЧИК,
доктор філологічних наук, професор

СПІВТВОРЧИСТЬ НАУКОВОГО ТАНДЕМУ

Творча співпраця фахівців – явище поширене, ефективне і перспективне. Особливого акценту воно набуває у випадку, коли співпрацюють представники однієї професійної сфери, але різних і взаємозалежних інституцій. Тоді з'являються можливості не лише розши-

рення масштабів взаємодії у вирішенні фахової проблеми, а й об'єднання професійних зусиль для підвищення ефективності виконання окреслених завдань, для взаємозбагачення теоретичним, методологічним і практичним досвідом. Яскравим прикладом такої творчої та ефективної, багаторічної професійної співпраці виступає гармонійна за всіма параметрами фахова взаємодія в тандемі науковців – кандидата філологічних наук, доцента Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка Анатолія Янкова і доктора філологічних наук, професора Запорізького національного університету Юрія Зацного.

Творча наукова співдружність доцента кафедри іноземної мови та методики її навчання нашої академії Анатолія Янкова і завідувача кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького НУ, професора Юрія Зацного в часі вимірюється десятиліттями, а за творчими здобутками – низкою спільних наукових публікацій, серед яких особливе місце посідають праці, де тандем науковців досліджує інновації в сучасній англійській мові. Науковий інтерес запорізького науковця (до слова, за походженням – кременчанина) спрямований на особливості розвитку словникового складу сучасної англійської мови, що співпало з науковими уподобаннями Анатолія Янкова і привело до об'єднання їх науково-дослідницьких і авторсько-публікаційних зусиль. В їх творчому доробку – серйозні академічні видання з царини англомовної філології: «Іношомовні запозичення як засоби поповнення інноваційного словникового фонду сучасної англійської мови», «Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: Англо-український словник», «Нова розмовна лексика і фразеологія. Англо-український словник».

У справжніх авторів-науковців ніякого «тайм-ауту» в авторській творчості та в наукових пошуках не буває, що оригінальним чином підтвердив наш авторсько-науковий тандем: у 2020 році з ініціативи та під керівництвом професора Юрія Зацного у видавництві Запорізького національного університету побачив світ англо-український словник «Лексичні та фразеологічні інновації англійської мови» авторства Юрія Зацного і Анатолія Янкова. А цього року, той же англо-український словник і того ж авторства, але вже з ініціативи та за

сприяння Анатолія Янкова опублікував Видавничий центр нашої академії. Так співавтори обмінялися видавничо-публікаційними люб'язностями. Єдина відмінність між виданнями: перше з них опубліковане за рекомендацією Вченої ради Запорізького національного університету, а друге – за рішенням Вченої ради гуманітарно-технологічного факультету нашої академії.

Книгу рецензували доктори філологічних наук, професор кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка І.А.Бехта і завідувач кафедри іноземних мов Сумського державного університету Н.В.Таценко.

В анотації автори повідомляють, що Словник містить майже 1100 нових слів, їх лексико-семантичних варіантів та сталих словосполучень, які з'явилися в англійській мові упродовж останнього десятиріччя, а також підкреслюють, що дві третини інновацій створені у британському варіанті, решта – в американському, за винятком кількох десятків одиниць, що надійшли з канадського й австралійського варіантів. Основному розділу «Англо-українського словника лексичних і фразеологічних інновацій англійської мови» передують аналітична стаття «Лінгвальні та соціолінгвальні параметри нової лексики та фразеології англійської мови». Автори зазначають: лексико-фразеологічні інновації останнього десятиліття свідчать, що англійська мова продовжує збагачувати свій словниковий склад максимальньо за рахунок власних мовних ресурсів, проте значна частина цих ресурсів, насамперед, лексичних одиниць, словотворчих елементів, історично була запозичена з інших мовних систем. В цьому плані, найбільшу активність і продуктивність виявляє словотвір як створення нових лексичних одиниць на базі існуючого матеріалу шляхом використання різних способів і механізмів.

Серед способів словотвору, пишуть автори, на перший план виходить префіксація, особливо, за участю препозиціональних елементів, етимонами яких були давньогрецькі лексичні одиниці, і вони демонструють, як активно створюються похідні іменники та прикметники із словотворчим елементом bio- для відображення понять, пов'язаних із живою природою: bioartificial – «створений штучно з клітин і біоматеріалів»; biodesign – «використання рослин і бактерій для створення різних виробів, у тому числі, творів мистецтва»; biohacking – «використання принципів біології для підвищення ефективності функціонування власного організму»; bioprinting – «друкування шарів клітин для створення штучної тканини тіла».

Не тільки лінгвістичне, а й загальнопізнавальне значення мають інноваційні-іменники з інтернаціональним елементом super- на позначення надзвичайності поняття: SuperAger – «людина віком понад 80 років, яка не виявляє ознак погіршення розумових здібностей»; supercoffee – «кава з такими інгредієнтами, як різне насіння, спеції з метою підвищення її корисності для здоров'я»; superdiversity – «надзвичайна різноманітність расово-етнічного складу населення»;upertasker – «людина, яка з високою ефективністю виконує кілька завдань водночас».

Не меншою продуктивністю при утворенні нових іменників володіє елемент micro-, причому, первинне його значення щодо мікроскопічності та мініатюрності, було замінене на позначення незначної кількості, короткочасності. Наприклад, microadventure – «короткочасна діяльність, яка викликає захоплення, збудження»; microcredential – «документ про освіту у вузькій сфері, отриманий після короткого періоду на-

вчання»; micro-influencer – «користувач соціальних мереж, який не має в них багато друзів, але спрямовує потенційних покупців на придбання товарів, про які інформує»; micromastery – «володіння майстерністю чи здатністю високоякісно виготовляти невелику кількість малих виробів»; microstay – «короткочасне, протягом кількох годин перебування в готелі, без ночівлі».

На початку XXI століття в англійській мові почав активно функціонувати префікс nano- в значенні «мікроскопічний» (від давньогрецького «nano» – карлик), оскільки цей вік іменують «наностоліттям» (nanospace) у зв'язку з «нанореволюцією» (nanorevolution), можливістю створення машин, приладів, предметів мікроскопічних розмірів (nanobot, nanocomputer, nanosatellite). Проте, значення «мікроскопічність» практично відсутнє у новотворів останнього десятиліття з префіксом nano-. Ці новотвори вводять більш реальні (для читача загалом) кількісні та якісні поняття, і цей префікс виступає як певною мірою синонімічний елементу micro-: nanoblock – «дуже короткий замкнутий контур»; nanobreak – «короткий відпочинок протягом однієї доби, проведений поза домом»; nanodegree – «свідоцтво, сертифікат про відвідування певних спеціалізованих курсів у стилі термін»; nanogardening – «мікросадівництво як вирощування рослин на балконі чи внутрішньому дворі»; nanotecture (nano+arc hitecture) – «експериментальна архітектура малого масштабу».

Вже наприкінці XX століття лінгвісти писали про «кіберчуму» (cyberplague) – про створення великої кількості похідних із префіксом cyber- для запровадження понять, пов'язаних із інформаційними технологіями та мережею Інтернет. Формування таких похідних продовжується і тепер. Найбільш поширеними серед них виступають cyberhoarding (психологічний стан людини, коли вона прагне накопичувати інформацію на комп'ютері, причому не видаляти навіть застарілу та непотрібну); cyber-scriber (людина, яка публікує щось онлайн); cybersickness (відчуття нудоти, яке викликане довготривалою роботою з електронним обладнанням, впливом екранів цього обладнання); cybersoldier (член команди військових, які займаються «кібервійною» – війною інформаційних систем).

В центрі уваги світової спільноти вже кілька десятиліть знаходяться проблеми довкілля, з чим пов'язане і активне функціонування елемента eco- у складі таких інновацій: eco-bling – «не-ефективна екологічно чиста технологія, що встановлюється в існуючих будинках»; esorithm – «алгоритм, який взаємодіє з навколишнім середовищем»; esosexual – «неодружена особа з розвинutoю екологічною свідомістю і з естетичним сприйняттям дійсності»; esotherapy – «метод покращення самопочуття людини шляхом захоплення до різного виду діяльності на природі»; esothriller – «пригодницький гостросюжетний фільм-трилер на екологічні теми». Однак, новоутворення більше всього концентруються навколо таких понять як зміна клімату, глобальне потепління. Насамперед, Hothouse Earth – «ситуація, що може склестися в майбутньому, коли стане неможливим контролювати зміну клімату, внаслідок чого значні території Землі перетворяться на безлюдні»; warmist (global warmist) – «людина, яка вважає, що глобальне потепління викликане антропогенними чинниками, діяльністю людства»; climate emergency – «надзвичайна кліматична ситуація, тобто стан довкілля, який потребує екстрених заходів для стримування зміни клімату та запобігання незворотної шкоди природному середовищу».

Цікаву роль у творенні мовних інновацій відіграє суфіксація. Це можна проілюструвати через суфікс -ism, через який реалізується нове значення поняття «дискримінація» окремих категорій людей: adultism – «дискримінація, спрямована на молодих людей»; flexism, тобто «дискримінація службовців, які мають гнучкий графік роботи»; singlism як «дискримінація, маргіналізація неодружених людей». Дослідники-філологи зазначають, що в англійській мові фактично перетворився на суфікс елемент -bot як фрагмент слова robot, виділений з цього слова внаслідок його участі в попередніх «телескопічних» формаціях. Прикладом останніх утворень з елементом -bot можуть служити неологізми nukerobot (nuclear+robot) – «робот, призначений до роботи в місцях з високим рівнем радіації»; chatbot – «комп'ютерна програма, яка використовує штучний інтелект для імітації розмови, діалогу з користувачем»; sobot (collaborative+robot) – «робот, який працює разом з людиною, виконуючи те ж саме завдання».

Останнім часом особливо активним способом словотворення виступає телескопія (зрощення, злиття, контамінація), при якій нова мовна одиниця утворюється з фрагментів окремих слів, чим забезпечується економічне відображення в цільнооформленій мовній конструкції комплексного поняття або об'єднання двох понять.

Телескопічні слова в основному представлені іменниками, але можуть зустрічатися прикметники і дієслова: beditate (bed+meditate) – «думати про щось, перебуваючи в ліжку, роздуми перед сном»; bronde (brown+blonde) – «такий, що має водночас коричневий і світлорусий колір (про фарбоване волосся)»; firenado (fire+tornado) – «вогняне торнадо, як велике полум'я, яке закручується у вигляді спрямованого вгору конуса, що спричинене турбулентним повітрям в умовах сильної спеки»; bankster (від banker+gangster) – «банк'єр, який проводить незаконні фінансові операції»; thrisis (thirty+crisis) – «відчуття незадоволеності, розчарування людини, яка досягає віку тридцяти років, які можуть спричинити різкі, як правило, радикальні зміни в житті»; bleisure (business+leisure) – «поєднання бізнесової подорожі з відпочинком».

Популярність телескопії зумовлена тим фактом, що вона стосується нещодавно створених неологізмів. Зокрема, слово selfie (як власна фотографія, зроблена мобільним телефоном) перетворилося на інтернаціональне і сприяло появі цілої серії мовних інновацій, зокрема, gelfie (gym+selfie) – «власна фотографія, зроблена у спортзалі». Неологізм selfie за короткий час не тільки закріпився в англійській мові, а й набув статусу міжнародного слова і, більше того, став разком для позначення серії фотографій, зроблених власноручно мобільним телефоном і розміщених у соціальних мережах: foodfie – фото їжі, яку споживає автор; couple – селфі, зроблене парою людей чи подружжям; shoeie – власно зроблена фотографія черевика або взуття; legsie – власно зроблена фотографія своїх ніг; shelfie – власно зроблена фотографія полицок з книгами та іншими предметами.

Інтернаціональним стало слово Brexit (як вихід Великобританії з Європейського Союзу), яке утворилося шляхом залучення телескопічного механізму Britain+exit. А само слово Brexit сприяло утворенню телескопізму Vretoaner (Brexit+moaner) – «той, хто незадоволений прагненням Великобританії вийти з Європейського Союзу». Маємо приклад вторинної телескопії як способу творення мовних інновацій. Окрім цього, неологізм Brexit почали вживати як дієслово, що означає процес виходу з Євросоюзу.